

تحلیل حقوقی اجرای پیش از موعد قراردادهای خدمات الکترونیک در حقوق ایران

سعید وحیدنژاد^۱

آیدا مخترع^۲

چکیده

در اجرای قراردادهای خدمات الکترونیکی با یک حالت استثنایی یعنی اجرای پیش از موعد قرارداد روبرو هستیم که هدف این مقاله بررسی حقوقی اجرای پیش از موعد قراردادهای تجاری خدمات الکترونیکی است. اجرای پیش از موعد قراردادهای تجاری به خصوص قراردادهای تجاری خدمات الکترونیکی حالتی ویژه و منحصر به فرد است که متعهد، قرارداد را پیش از زمان تعیین شده در قرارداد به اجرا در می‌آورد و متعهدله را با وضعیتی غیرقابل پیش‌بینی روبرو می‌سازد که ممکن است پذیرش اجرای پیش از موعد قرارداد سبب تحمیل خسارت و یا هزینه‌های مالی گردد. در نظام حقوقی ایران قانونگذار در اجرای پیش از موعد قرارداد ساکت است ولی فقها و حقوق‌دانان سه دیدگاه در مورد آن دارند، اولین دیدگاه، عدم پذیرش اجرای پیش از موعد قرارداد، به دلیل زیان احتمالی و خدشه بر اصل مدت‌دار بودن قرارداد، دومین دیدگاه عدم تعهد و الزام متعهدله بر قبول اجرای پیش از موعد و سومین دیدگاه چنانچه اجرای پیش از موعد قرارداد به نفع متعهدله باشد، قائل بر وجوب پذیرش آن توسط متعهدله با انجام توافق جدید یا پذیرش یکجانبه شده‌اند. در بین حقوقدانان داخلی نیز دیدگاه‌هایی مانند اصل بر عدم پذیرش، اصل تعذر قراردادی، اصل حفظ قرارداد و نیز جاری شدن اصل حاکمیت اراده پذیرفته شده که هر یک دارای آثار مختلف حقوقی بر اجرای پیش از موعد قرارداد می‌باشند. بهترین راهکار در جهت حل اختلافات ناشی از اجرای پیش از موعد قراردادهای تجاری خدمات الکترونیکی خصوصی جاری شدن اصل حاکمیت اراده بین متعهد و متعهدله در جهت حفظ قرارداد می‌باشد ولی این راهکار در قراردادهای دولتی به دلیل الزام به طی تشریفات قانونی و وجود تضمینات قراردادی قابل اجرا نیست.

کلیدواژه‌ها: اجرای پیش از موعد، قراردادهای خدمات الکترونیک، حقوق ایران، تجارت الکترونیک، تعهدات قراردادی

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، مؤسسه آموزش عالی آپادانا، شیراز، ایران: Vakil.vahidnezhad@gmail.com

^۲ استادیار و عضو هیئت علمی مؤسسه آموزش عالی آپادانا، شیراز، ایران. (نویسنده مسئول) dr.mokhtare@apadana.ac.ir

مقدمه

امروزه، قراردادهای خدمات الکترونیک به دلیل گسترش فناوری اطلاعات، نقشی اساسی در تعاملات تجاری ایفا می‌کنند. این قراردادها که بر بسترهای دیجیتال منعقد می‌شوند، علاوه بر تسهیل روابط تجاری، چالش‌های حقوقی جدیدی را نیز ایجاد کرده‌اند. یکی از این چالش‌ها، اجرای پیش از موعد تعهدات است؛ پدیده‌ای که می‌تواند تعادل قراردادی را مختل کرده و اختلافاتی را میان طرفین قرارداد به وجود آورد. اجرای پیش از موعد به‌طور خاص در قراردادهای الکترونیک اهمیت می‌یابد، چرا که این قراردادها با ویژگی‌هایی نظیر سرعت بالا، انعطاف‌پذیری و نبود حضور فیزیکی طرفین، از الگوهای سنتی قراردادها فاصله گرفته‌اند. در این مقاله، تلاش می‌شود با تحلیل حقوقی این مفهوم در چارچوب قوانین ایران، چالش‌ها و راهکارهای مرتبط با آن بررسی شود.

۱- مفهوم اجرای پیش از موعد در قراردادهای خدمات الکترونیک

۱/۱. تعریف خدمات الکترونیک

برخی محققان خارجی بر این نظر هستند که خدمات الکترونیکی عبارت است از، بکار بردن فناوری به ویژه اینترنت به منظور افزایش دسترسی و تحویل اطلاعات و خدمات به شهروندان، شرکای تجاری، کارمندان و نهادهای دولتی (Layne & Lee, 2001). همچنین خدمات الکترونیک استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات به منظور فراهم کردن اطلاعات و خدمات دولتی است (Jaeger, 2005). با توجه به دو تعریف که بیان شد، می‌توان این نظر را مورد توجه قرار داد که خدمت یا خدمات الکترونیکی، به تمامی خدماتی اطلاق می‌شود که ارائه آنها صرفاً به صورت برخط (اینترنتی) امکان‌پذیر است؛ مانند رساننده سرویس اینترنتی و میزبانی وب این نوع خدمت که تا قبل از به وجود آمدن شبکه جهانی اینترنت، وجود و مفهومی نداشته، دارای ماهیتی خاص و منحصر به فرد است (اسکینی و مهربخش، ۱۳۹۴ ص ۳۸۴-۳۸۳).

برخی بر این نظر می‌باشند که چارچوب قراردادی خدمات، انجام خدمت به معنای خاص، تعهدی که موضوع آن عمل انسان باشد و در معنای عام، یعنی تعهدی که موضوع آن عمل باشد. البته احکام و قواعد انجام خدمت در برخی از موارد با سایر مصادیق «اجرای تعهد قراردادی» مشترک است؛ مانند زمان و مکان اجرای تعهد، طرف‌های اجرای تعهد، موانع اجرای تعهد. از بعد تطبیقی در حقوق اروپایی بنا به اهمیت خدمات در بازار اقتصاد، قواعد ویژه‌ای در خصوص انجام و ارائه خدمت وضع گردیده است. انطباق حقوقی و مادی انجام خدمت با مفاد قرارداد و به ویژه تناسب خدمت ارائه شده با هدف خاص دریافت‌کننده خدمات، رعایت قوانین، مقررات و استانداردها، اعمال مهارت و مراقبت در انجام خدمات و دستیابی به نتیجه از جمله قواعد ویژه حقوق اروپایی خدمات در خصوص اجرای موضوع قرارداد است (خورسندیان و امیری، ۱۳۹۷ ص ۱۲۴). از سویی دیگر در نظام حقوقی ایران، نوع قرارداد خدمات، از مباحث اختلافی بین حقوقدانان است و برخی بر این نظر هستند که قرارداد خدمات توافقی است که به موجب آن یک طرف (متعهد)، ارائه خدمتی را به طرف دیگر (متعهدله) در ازای اجرت مشخص برعهده می‌گیرد. از نظر ماهیت حقوقی، این قرارداد در حقوق ایران با اجاره اشخاص و برخی از قراردادهای مقاطعه کاری تابع ماده ۱۰ ق.م. سازگار است (خورسندیان، ۱۳۸۳ ص ۱۳۲). قراردادهای خدمات به گروهی از قراردادهای اطلاق می‌شود که مورد معامله در آنها

به جای آنکه کالا باشد، خدمتی خاص است. خدماتی نظیر حمل و نقل، ساخت و ساز، حفظ و نگهداری، درمان، بیمه و خدمات تأمین مالی، موضوع اینگونه قراردادها قرار می‌گیرند (خورسندیان و امیری، ۱۳۹۷ ص ۱۲۳). هرچند با نگاهی به قانون تجارت الکترونیک ۱۳۸۲ باید بین قرارداد خدمات و قرارداد خدمات الکترونیکی تفکیک قائل شویم و قرارداد خدمات الکترونیک جزئی از قراردادهای تجاری الکترونیک و نیز قرارداد بیع الکترونیک دانسته شده و به تبع قانون تجارت الکترونیک بر این قراردادهای حاکم می‌باشد که سبب تفاوت این نوع قراردادهای با قراردادهای خدماتی غیرالکترونیک می‌گردد.

۲/۱. مفهوم اجرای پیش از موعد

در تعریف و مفهوم اجرای پیش از موعد قرارداد با چند اصطلاح مهم روبرو هستیم اولین اصطلاح اجرا یا ایفاء قرارداد یا تعهد است. در ابتدا اصطلاح «اجرا» و سپس اصطلاح «ایفاء» را مورد تعریف قرار می‌دهیم. هرچند دو اصطلاح، مشترک و معنای مشابه‌ای دارند. «اجرا» در لغت به معنی «جاری ساختن» و «روان کردن» آمده است. یکی از اساتید حقوق در تعریف این اصطلاح چنین بیان نموده‌اند: «اجرای قرارداد یا اجرا تعهد عبارت است از عمل کردن به تعهدات و الزاماتی که طرفین در قرارداد به عهده گرفته‌اند. بنابراین اگر تعهد به انتقال مال کرده آن را به طرف مقابل تسلیم نماید (ماده ۳۶۷ قانون مدنی ایران). یا اگر ملتزم شده در صورت انجام عملی اجرت معلومی را بپردازد، آنرا انجام دهد (ماده ۵۶۱ قانون مدنی ایران در عقد جعاله). نقطه مقابل اجرا و رسیدن به هدف، تخلف از اجرای تعهد است که می‌تواند به شکل عدم اجرای کامل، اجرای بخشی از قرارداد، اجرای ناقص و معیوب و اجرای با تاخیر (قرارداد) باشد (کاتوزیان، ۱۳۸۶ ص ۱۴۵). تعریف فوق نشان‌دهنده توجه ویژه به مفهوم کاربردی اجرا در قراردادهای مختلف اعم از تجاری، مالی، تولیدی، خدماتی و نیز غیرتجاری می‌باشد. عبارت مهم در این تعریف که در مقاله بسیار باید به آن توجه نمود، عبارت «عمل کردن» می‌باشد. زیرا اجرای پیش از موعد قراردادی به معنای عمل کردن به تعهد یا قرارداد توسط متعهد می‌باشد ولی نفس یا صرف عمل کردن به تعهد معیار کاملی از اجرای تعهدات و تکالیف قراردادی نیست. زیرا متعهد با نادیده گرفتن یا عدم توجه به مهلت انجام تعهدات، عمل کردن یا عمل به قرارداد خود را زود هنگام یا پیش از موعد قراردادی انجام یا اجرا می‌نماید که این امر به عنوان یک چالش قراردادی شناخته می‌شود. زیرا وضعیت قرارداد را به حالتی در آورده است که با چارچوب قرارداد و توافق طرفین در تضاد است.

اصطلاح اجرا با اصطلاح ایفاء از بعد تعریف و مفهوم یکسان می‌باشد. در لغت ایفاء به اجرا تعهد به دادن مال مضمون شده است (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۸ ص ۱۳۳). واژه عهد نیز به معنای پیمان و قرارداد و دین ناشی از آن تعریف شده و هم‌چنین وفای به عهد قراردادی عملی است که به موجب آن متعهد آنچه را در قرارداد به عهده گرفته است، انجام می‌دهد (کاتوزیان، ۱۳۸۵). اصطلاح ایفاء در نظام حقوقی ایران ریشه در مبانی فقهی و اسلامی (سوره مائده آیه اول) دارد و در قلمرو مفهومی اجرا قراردادی شناخته شده است. ایفاء تعهد در قراردادهای موضوع این پژوهش در مفهوم کلی برگرفته از منابع حقوقی و فقهی را باید ایفاء عین تعهدات قراردادی و نیز در مواردی ایفاء تعهدات تخییری منطبق با مقررات قوانین داخلی مانند قانون تجارت، قانون مدنی و قانون حمایت از مصرف‌کنندگان و نیز قانون تجارت الکترونیک دانست. به عنوان مثال ایفاء تعهد در قوانین فوق مورد تأکید قرار گرفته و اصل بر اجرای عین تعهدات متعهد می‌باشد ولی ماده ۴۰ قانون تجارت الکترونیک یک استثناء پیش‌بینی کرده است و با آوردن عبارت «تأمین‌کننده می‌تواند کالا یا خدمات مشابه آنچه را که به مصرف‌کننده وعده

کرده تحویل یا ارائه نماید...». تعهد تخییری را به صورت مشروط «مشروط بر آنکه قبل از معامله یا درحین انجام معامله آن را اعلام کرده باشد» پذیرفته است. دلیل این امر را می توان وجود خدمات و کالا مشابه الکترونیکی دانست و تشابه بسیاری از نرم افزارها و برنامه های خدمات الکترونیکی که توسط عرضه کنندگان و تأمین کنندگان در دسترس و اختیار، عرضه و یا فروش مصرف کنندگان قرار می گیرد.

در قلمرو اجرایی و حقوقی اجرا در وضعیت حقوقی اجرای قرارداد، دو مسئله مهم یا موازین حقوقی بیشتر از اجرای قرارداد مورد توجه قانون گذار داخلی و اسناد تجاری بین المللی قرار گرفته است. ابتدا نقض قراردادی و سپس تخلف قراردادی که مصادیقی مانند تاخیر اجرای قرارداد، عدم انجام عین تعهد یا عدم امکان اجرای قرارداد، تعذر قراردادی، استتکاف از اجرای قرارداد و عدم خدمات پس از فروش یا خدمات جانبی ناشی از قرارداد یا حقوق مصرف کنندگان را باید مورد اشاره قرار دهیم. به عنوان مثال در یک تعریف کلی تخلف از هر امری است که در قرارداد تعهد شده یا لوازم قانونی یا عرفی تعهد قراردادی باشد به گونه ای که منسوب به متعهد باشد و در اثر ناتوانی عارضی و خارجی بعد از قرارداد نباشد (نورانی و دیگران، ۱۳۹۶ ص ۳۳۸).

در واقع اجرای قرارداد، در نظام حقوقی ایران یکی از راههای سقوط تعهدات (ماده ۲۶۴ قانون مدنی ایران) تلقی شده است. دلیل سقوط دانستن نیز به این دلیل است که اجرای قرارداد مهمترین اثر یک قرارداد محسوب می شود. هنگامی که شخص به عنوان طرف قرارداد در عقدی وارد می شود معمولی ترین اثر آن قرارداد برای وی، اجرای قرارداد و تعهداتی است که از عقد ناشی می شود، بند ۳ و ۴ ماده ۳۶۲ قانون مدنی ایران به این اثر قراردادی توجه داشته اند. این سخن همان معنی لازم الاتباع بودن عقد است، که به معنی اینکه در هر عقدی چه لازم و چه جایز طرفین قرارداد باید به مفاد آن عمل کنند و همین امر است که این اصل را از اصل لزوم قرارداد جدا می کند. قانون مدنی ایران یکی از طرق سقوط تعهدات را وفاء به عهد دانسته است (مواد ۲۶۵ به بعد قانون مدنی ایران). البته به جای اصطلاح وفاء به عهد بهتر است اصطلاح اجرای قرارداد یا اجرای تعهد یا وفاء به کار برده شود چون طبیعی ترین اتفاقی که برای یک تعهد پیش می آید اجرای آن تعهد است و خود کلمه وفاء در بطن خود اجرا تعهد را به همراه دارد و نیازی به ذکر واژه (به عهد) وجود ندارد. در هر حال کلمه وفاء را می توان مترادف اجرای قرارداد دانست (حسنی پور، ۱۳۹۶ ص ۱۰۴).

پس از توضیحات و تعاریف و مفاهیم بیان شده، باید توجه داشت که اصطلاح دیگر یعنی «تعهد» یا جمع آن «تعهدات» در موضوع اجرای پیش از موعد قراردادهای و تعهدات یکی از تعاریف و اصطلاحات مهم این مقاله است. تعهد بر وزن تفاعل، از ریشه «عهد» است؛ و در لغت به معنای بر عهده گرفتن و عهد و پیمان بستن آمده است. همچنین تعهد به معنای وظیفه یا ضمانتی در مقابل کسی یا برای چیزی و خود را ملزم به انجام کاری دانستن. تعهد شخصی یعنی کارهایی که به خاطر وظایف و التزامهایی انجام می شوند. این وظایف و التزامها ممکن است توسط خود شخص تعیین شده باشند، وظایفی دوطرفه و دوجانبه باشند و به روشنی مکتوب شده باشند (ساعدی، ۱۳۹۷ ص ۲۵).

برخی اساتید حقوق بر این نظر می باشند: «تعهد به معنای وظیفه یا ضمانتی در مقابل کسی یا برای چیزی و خود را ملزم به انجام کاری دانستن در چارچوب انجام فعل یا ترک فعلی دانسته می شود و به عنوان بخشی از تعهد، اجرای تعهد را باید مورد توجه قرار دهیم. تعهد قراردادی به معنای اجرا تعهد (عمل کردن) است» (کاتوزیان، ۱۳۸۶ ص ۱۴۵). در تعریف و مفهوم تعهد، تعاریف و نظریات متعددی بیان شده است به عنوان مثال، برخی محققان ابتدا ریشه اصطلاحی

و سپس خود تعهد را تعریف نموده‌اند: «تعهد مصدر باب تفاعل از ریشه عهد می‌باشد. در لغت به معنی بر عهده گرفتن، خود را مدیون کردند و عهد و پیمان می‌باشد. از لحاظ اصطلاحی رابطه‌ایی می‌باشد حقوقی که به موجب آن شخصی در برابر دیگری ملزم به امری می‌باشد» (بیات، ۱۳۹۵ ص ۸۷). یکی از اصلی‌ترین و مهمترین مواد در نظام حقوقی ایران که به تعهد و آثار آن توجه داشت است را باید ماده ۲۱۹ قانون مدنی نامید. ماده ۲۱۹ قانون مدنی بیان داشته است: «عقودی که بر طبق قانون واقع شده باشند بین متعاملین و قائم‌مقام آنها لازم‌الاتباع است مگر با رضایت طرفین اقاله یا فسخ گردند». بر همین اساس طرفین به قرارداد و تعهدات پایبند می‌شوند. در صورت عدم ایفای تعهد و یا حتی ایفای ناقص، ضمانت اجرایی در نظر گرفته شده است. لازم به ذکر است تبعات استنکاف متعهدله را مورد حمایت قرار می‌دهد. به موجب قرارداد برای طرفین حقی ایجاد می‌شود و مطالبه آن مستلزم ضمانت اجرا می‌باشد (آقاعباسی و نفیب شهر بابکی، ۱۳۹۶ ص ۱۵۲).

در ماده ۲۱۹ قانون مدنی تعهد چه مربوط به اصلی عقد یا شرط ضمن آن باشد لازم‌الوفای است و متعهد موظف اجرای تعهد خویش است. تفاوت‌های متعددی بین این دو گونه تعهد از نظر آثار حقوقی می‌باشد. زیرا ناممکن شدن اجرای تعهد مربوط به هدف اصلی عقد است که سبب انفساخ عقد می‌گردد در حالی که غیرممکن شدن اجرای تعهد در مورد شرط، عقد را منحل نمی‌کند فقط قابل فسخ می‌سازد (شهیدی، ۱۳۸۵).

از سویی دیگر مطابق ماده ۲۱۹ قانون مدنی، نیروی الزامی تعهد مربوط به متعهد نیست بلکه وراث او (قائم مقام عام) نیز متعهد خواهند بود، پس وراث موظف به اجرای تعهد هستند مگر اینکه مقید به مباشرت متعهد باشند که با فوت متعهد، تعهد ساقط خواهد شد. ریشه ماده ۲۱۹ قانون مدنی در منابع فقهی می‌باشد به نحوی که قاعده لزوم در حقوق اسلامی مورد توجه فقها قرار گرفته است و مواد ۲۱۹ و ۲۲۰ قانون مدنی ایران از مستندات قانونی اجرای تعهد است در نتیجه در قراردادهای اصل لزوم است، اما باید این لزوم را تأیید کرد (سیفی و دیگران، ۱۴۰۰ ص ۱۰۴).

در باب تعهدات و ایفاء آنها باید موازین زیر را نیز مورد توجه قرار دهیم. زیرا این موازین در اجرای تعهد، شناسایی اجرای کامل تعهد یا اجرای عین تعهد بسیار اهمیت دارند:

الف- همزمان بودن ایفاء یا اجرای تعهدات، اهمیت فراوانی دارد. در موضوع مقاله یک مسأله مهم تأثیر اجرای پیش از موعد قرارداد بر روی تعهدات و تکالیف متقابل متعهدله می‌باشد. همزمان بودن اجرای تعهدات به معنای این است که متعهد و متعهدله در سررسید مورد توافق تعهدات خویش را عمل نمایند ولی اجرای پیش از موعد قراردادی وضعیت غیرقابل پیش‌بینی است که این همزمانی اجرای تعهدات را با چالش روبرو می‌سازد.

ب- در هر تعهدی ممکن است شرایط تأدیه یکسان یا متفاوتی برای هر یک از موضوعات در نظر گرفته شود. برای مثال ممکن است تعهدی تشکیل شود با این مضمون که شخص متعهد می‌شود که خانه خود را به متعهدله به مبلغ ۱۰ میلیون ریال بفروشد و یا اتومبیل وی را به مبلغ ۲ میلیون ریال بخرد؛ در این حالت سخن از هم ارزش بودن موضوعات بی‌فایده است، چون هر یک از موضوعات ارزش جداگانه و ثمن مشخص دارند. اما در جایی که شروط تأدیه یکسان است، به نظر می‌رسد که ارزش موضوعات باید به یکدیگر نزدیک باشد. در غیر این صورت خطر وجود غرر باعث از بین رفتن اعتبار تعهد خواهد شد. البته سنجش ارزش هر موضوع نیز باید با توجه به معیارهای نوعی و شخصی هر

دو سنجیده شود، زیرا ممکن است موضوعی که در نظر عرف کم‌ارزش است، در روابط طرفین و با توجه به اوضاع و احوال خاص هر موضوع، ارزش ویژه‌ای پیدا کرده باشد (مظفری، ۱۳۹۴ ص ۱۵۱).

پ- موضوع تعهد، ممکن است عدم انجام یا انجام کاری (خاص، منحصر به فرد) باشد. در بررسی قراردادها و تعهدات، برخی تعهدات در مرحله اجرا باید همراه با فعل یا ترک فعل‌های یا عدم انجام کاری باشند. منظور ما در اینجا تمکین به اراده طرفین قراردادی و یا تمکین به مقررات قانونی است. به عنوان مثال در موضوع تعهدات قراردادی این پژوهش، خدمات الکترونیکی در زمان اجرا ممکن است با محدودیت قانونی یا ممنوعیت قانونی همراه باشند به عنوان مثال در موضوع تبلیغات تجاری الکترونیکی، برخی ممنوعیت‌ها و محدودیت‌های قانونی مورد پیش‌بینی قانون‌گذار قرار گرفته است و یا متعهد باید برخی اقدامات را در ایفاء قرارداد خود انجام دهد و این انجام کار در دایره تعهدات و تکالیف قراردادی قرار می‌گیرند. به عنوان مثال عدم افشاء اطلاعات، عدم مشابهت با محصول مشابه، عدم انعقاد با رقبا، عدم برخی پشتیبانی‌های که ناقض حقوق مصرف‌کنندگان نیست ولی کارفرما تمایل به انجام آن ندارد.

ت- تعهدات یکباره، لحظه‌ای (آنی) یا مستمر می‌باشند. در بررسی موضوع این پژوهش تعیین تکلیف و پرداختن به زمان قراردادی (مهلت قراردادی یا سررسید قراردادی یا موعد تعیین شده) یا زمان اجرا قرارداد مسأله بسیار مهمی است. قراردادها به دو دسته آنی و نیز مستمر تقسیم می‌گردند. در قراردادهای آنی اصل بر این است که تعهدات طرفین قراردادی یا رابطه بیع و خرید و فروش بین فروشنده یا عرضه‌کننده پس از انجام بیع یا خرید و پرداخت وجه در مقابل تسلیم کالا یا محصول و نیز خدمات الکترونیکی مانند نرم‌افزار پایان می‌یابد ولی در قرارداد مستمر بین توافق انجام شده و اجرای قرارداد فاصله زمانی ناشی از قانون، عرف تجاری، توافق طرفین یا برخی اسناد تجاری بین‌المللی وجود دارد. سوال مهم که در اینجا مطرح می‌شود این است که اجرای پیش از موعد قراردادی صرفاً در قرارداد مستمر قابل بررسی می‌باشد و یا قابل تسری به قراردادهای آنی نیز می‌باشد؟ هرچند در مقررات داخلی ایران قرارداد خدمات متفاوت از قرارداد بیع یا خرید کالا در بازارهای سنتی و تجاری می‌باشد و در قراردادهای خدماتی پس از انعقاد و اجرای آنی، نیز در برگیرنده تعهداتی مستمر با دوره‌های زمانی مشخص می‌باشند و یا انعقاد قرارداد و ایفاء تعهد یا تعهدات قراردادی متعهدله آغازگر دوره زمانی ایفاء یا اجرای تعهدات متعهد تا سررسید قرارداد می‌باشد و نیز در مواردی عرضه تخییری و همکاری تعهدات آغاز می‌گردد.

ث- موضوع تعهد ممکن است ناشی از اراده خاص قانون‌گذار در انجام تعهدات و تکالیف امری و الزام‌آور باشد. به عنوان مثال در بند «و» ماده ۳۳ قانون تجارت الکترونیک، فروشنندگان کالا و ارائه‌دهندگان خدمات بایستی اطلاعات مؤثر در تصمیم‌گیری مصرف‌کنندگان جهت خرید و یا قبول شرایط را از زمان مناسبی قبل از عقد در اختیار مصرف‌کنندگان قرار دهند. حداقل اطلاعات لازم، شامل موارد زیر می‌باشد: «شرایط و فرآیند عقد از جمله ترتیب و نحوه پرداخت، تحویل و یا اجرا، فسخ، ارجاع، خدمات پس از فروش». در اینجا حمایت عام و قانونی از مصرف‌کنندگان مطرح می‌باشد و متعهد ملکف به انجام این اقدامات حتی در اجرای پیش از موعد قراردادی می‌باشد.

ج- در بسیاری از موارد معین بودن تعهدات مسأله مهم در انعقاد و اجرای تعهدات قراردادی طرفین می‌باشد؛ بر اساس بند ۳ ماده ۱۹۰ قانون مدنی از جمله شرایط اساسی صحت هر معامله این است که مورد معامله «موضوع

معین» باشد. تفاسیر مختلفی از مفهوم معین بودن در این ماده ارائه شده است (کاتوزیان، ۱۳۸۶ ص ۱۷۷) که در مجموع برخی از محققان آنها، معین بودن موضوع تعهد را از جمله شرایط اساسی صحت معامله در حقوق ایران نمی‌دانند (الهبوی نظری، ۱۳۹۱ ص ۲۵۷). صرف نظر از این دیدگاه، با فرض این که معین بودن یکی از شروط اساسی صحت تعهد باشد. هم‌چنین اگر تعیین حدود علم به مال موضوع معامله را به عهده عرف واگذار کنیم، درجایی که یکی از چند کالایی که از حیث ارزش و اوصاف برابرند فروخته شود، حکم به بطلان توجیهی نخواهد داشت (کاتوزیان، ۱۳۸۴ ص ۴۶).
چ- برخی تعهدات مقید یا وابسته به زمان و مکان می‌باشند. در برخی قراردادهای خدمات الکترونیکی، اجرای تعهدات توسط متعهد مقید یا وابسته به زمان و مکان تعیین و توافق شده بین طرفین یا ناشی از قوانین داخلی می‌باشد به عنوان مثال در قراردادهای تجاری که عرضه یا تامین خدمات الکترونیکی نیازمند نرم‌افزار و سخت‌افزار اختصاصی و سفارشی می‌باشد و یا محدوده زمانی برای عرضه خدمات توسط کارفرما یا سفارش‌دهنده در هنگام انعقاد قرارداد تعیین می‌گردد و متعهد ملزم به رعایت آن می‌باشد.

البته ذکر یک نکته اهمیت دارد و آن اینکه در موارد خاص و احصاء شده، قانون‌گذار نوع خاصی از تعهدات را پیش‌بینی نموده است که نه جزء تعهدات قراردادی می‌باشند و نه تعهدات ناشی از عرف تجاری و نیز صرفاً در نوع خاصی از قرارداد کاربرد دارند. به عنوان مثال قانون تجارت الکترونیک ۱۳۸۲ معین بودن تعهد مبتنی بر مواد این قانون است و نه عرف، به عنوان مثال در این رابطه می‌توانیم به صدر ماده ۳۳ و به بند «الف» ماده ۳۳ این قانون اشاره نمود که چنین آمده است: «فروشنندگان کالا و ارائه دهندگان خدمات بایستی اطلاعات مؤثر در تصمیم‌گیری مصرف‌کنندگان جهت خرید و یا قبول شرایط را از زمان مناسبی قبل از عقد در اختیار مصرف‌کنندگان قرار دهند...» و بند الف ماده ۳۳ نیز چنین آمده است: «مشخصات فنی و ویژگی‌های کاربردی کالا و یا خدمات». و در ماده ۳۵ قانون تجارت الکترونیک ۱۳۸۲ در تکمیل مواد ۳۳ و ۳۴ این قانون چنین آمده است: «اطلاعات اعلامی و... به مصرف‌کننده باید در واسطی با دوام، روشن و صریح بوده و در زمان مناسب و با وسایل مناسب ارتباطی در مدت معین و... ارائه شود». این مصادیق الزام‌آور قانونی می‌باشند که بیانگر الزام قانون‌گذار در معین بودن تعهدات و تکالیف قراردادهای الکترونیکی و نیز قراردادهای خدمات الکترونیکی ارائه شده از طریق تامین‌کننده یا عرضه‌کننده خدمات الکترونیکی به مصرف‌کنندگان می‌باشد. مواد و بندهای فوق‌الذکر را در اجرای پیش از موعد قراردادی نیز باید مورد توجه قرار دهیم زیرا عدم انجام این تکالیف قانونی، نوعی تخلف برشمرده می‌شوند و به تبع در اجرای پیش از موعد قراردادی با حالتی روبرو هستیم که متعهد تمامی تکالیف قانونی و قراردادی خود را به صورت کامل انجام داده است ولی زمان اجرای قرارداد را به صورت اجرای زودهنگام به اطلاع متعهدله رسانده است و اگر در اجرای پیش از موعد قراردادی تکالیف فوق را عمل نکرده باشد، متعهدله حتی در صورت پذیرش قرارداد، می‌تواند به این تعهدات و تکالیف قانونی در جهت اجرای ضمانت‌های قانونی متمسک شود و حقوق قانونی و خسارت‌های قراردادی خود را مطالبه نماید.

۲- بررسی حقوقی اجرای پیش از موعد در نظام حقوقی ایران

۲.۱. تحلیل قوانین مرتبط

قانون تجارت الکترونیکی ایران (۱۳۸۲) چارچوب اصلی حقوقی برای تنظیم قراردادهای الکترونیکی است. با این حال، این قانون به طور خاص به مسئله اجرای پیش از موعد اشاره‌ای نکرده است. ماده ۱۰ قانون مدنی ایران، اصل آزادی قراردادهای را مطرح می‌کند که می‌تواند مبنایی برای تحلیل حقوقی این پدیده باشد. همچنین، اصل حسن نیت در اجرای تعهدات (ماده ۲۲۰ قانون مدنی) به عنوان معیاری برای ارزیابی اجرای پیش از موعد قابل استناد است. در نظام حقوقی ایران، در حقوق قراردادهای الزام به اجرای عین تعهد، اثر مستقیم قرارداد است و در صورت نقض، یکی از روش‌های مقابله با آن و جبران خسارت شناخته می‌شود و در تمام نظام‌های حقوقی هدف اصلی و اولیه طرفین قرارداد را انجام عین تعهد می‌دانند (سلطانی‌نژاد، ۱۳۹۶ ص ۱۱۲). باید توجه داشت که در اجرای پیش از موعد قراردادهای، عین تعهد توسط متعهد اجرا می‌گردد اما از بعد زمان و مکان قراردادی، متعهد در بعد ایفاء تعهدات قراردادی، تعهد خود را در مقابل متعهدله از نظر زمانی به صورت پیش از موعد اجرا نموده است و این اجرای پیش از موعد را به اطلاع متعهدله می‌رساند. اهمیت توجه به اصل لزوم و اصل اجرای عین موضوع تعهد در این است که اگر متعهد به تعهدات قراردادی خود عمل ننماید و یا به تعهدات و تکالیف قانونی خود عمل نکرده باشد و تعهد پیش از موعد مغایر با تکالیف و تعهدات قانونی و قراردادی باشد و یا اینکه در اجرای پیش از موعد قراردادی، عین تعهد را ایفاء یا اجرا ننموده باشد و بلکه تعهدی جایگزین و مشابه را اجرا کرده باشد (مستند به ماده ۴۰ قانون تجارت الکترونیک ۱۳۸۲)، نمی‌توان چارچوب اجرای پیش از موعد قراردادی را پذیرفت و در اینجا متعهد باید به ایفاء عین تعهد پرداخته باشد. این به این معنا است که متعهد باید تمامی تکالیف و تعهدات قراردادی و قانونی خود را اجرا نموده باشد به عنوان مثال در خدمات الکترونیکی متعهد باید تمامی مفاد شروط و تعهدات و تکالیف قراردادی خود را عمل نموده باشد و از جنبه قانونی نیز تمامی موارد مصرح در قانون حمایت از مصرف‌کنندگان مواد ۳ الی ۸ و قانون تجارت الکترونیک ۱۳۸۲ مواد ۳۳ الی ۶۶ این قانون را اجرا نموده باشد و سپس اجرای پیش از موعد را به اطلاع متعهدله برای پذیرش یا رد از سوی متعهدله برساند.

۲/۱/۱. بررسی قانون تجارت الکترونیک

در قراردادهای الکترونیکی چندین اصل و چارچوب حقوقی و قراردادی مورد توجه قرار گرفته است. اصل اول این که در مواردی قانون‌گذار مستند به مواد ۳۹-۴۰-۴۱ قانون تجارت الکترونیک ۱۳۸۲ خدمات مشابه را پذیرفته و متعهد می‌تواند در برخی قراردادهای اقدام به اجرای تعهد مشابه با عین تعهد قراردادی نماید. البته منظور قانون‌گذار را باید با تفسیر احصاء شده و محدود پذیرفت. به عنوان مثال شرکت تولیدکننده یا عرضه‌کننده خدمات الکترونیکی، دارای چندین نرم‌افزار خدمات الکترونیکی مشابه است که چارچوب و شاکله عرضه خدمات در آنها مشابه یکدیگر می‌باشد و یا نسخه‌های متفاوتی از یک نرم‌افزار تولید شده باشد که متعهد اقدام به اجرای مشابه قراردادی نماید. البته با این شرط که باید متعهد پیش از آن چارچوب مصرح در ماده ۴۰ قانون تجارت الکترونیک یعنی اطلاع‌رسانی در مورد امکان و احتمال اجرای تعهدات مشابه را قبل یا حین انعقاد به اطلاع متعهدله رسانده باشد.

چارچوب دوم در اجرای جایگزین قراردادی است. البته در نظام حقوقی ایران به دلیل اصل لزوم، ماده ۲۱۹ قانون مدنی، لازم بودن بسیاری از عقود و تعهدات و اجرای عین تعهدات قراردادی، اجرای جایگزین قراردادی مورد توجه قرار نگرفته است و در رابطه با ماده ۴۰ قانون تجارت الکترونیک همانگونه که بیان شد، باید تفسیری مضیق و

مشروط از آن به عمل آید. اجرای جایگزین تعهدات قراردادی پذیرش تعهدات متعدد در یک قرارداد را میسر و اجرای یکی از آنها به انتخاب متعهد یا متعهدله را برای هدف قرارداد و موضوع تعهد تسهیل می کند و در واقع احتمال وصول دین و تعهد برای متعاقبین بیشتر می شود. البته که همه تعهدات موجود حتی قبل از انتخاب بایستی مشروع و مقدور باشند و فرض حق انتخاب با متعهد بوده که قابل تراضی خلاف است. برخی از حقوقدانان بر این نظر هستند که اجرای جایگزین یا تعهد تخییری در قانون ایران مورد پذیرش یا نهی مستقیم قرار نگرفته و تا به اکنون نیز به دلیل تصور مخالفت با شرایط صحت عقد، معلوم و معین بودن، مورد اقبال نیست. در حالی که در تعهدات تخییری، تعهدات معین بوده و متعهد یا متعهدله از میان یکی از آنها تعهد را ایفا می کند و در واقع ابهام و تردیدی در بین نیست (کریمی گلنار و دیگران، ۱۴۰۱ ص ۱۶۰).

در قراردادهای تجاری الکترونیکی و قراردادهای خدمات الکترونیکی باید زمان و نیز نوع عقد (آنی و مستمر) را مورد توجه قرار دهیم. البته با توجه به توسعه و پیشرفت فناوری اطلاعات و اینترنت و نیز ایجاد انواع مختلف خدمات الکترونیکی، در مواردی عقد اصلی یا قرارداد اصلی به صورت آنی محقق (قرارداد منعقد شده است) می گردد ولی آثار آن یا تعهدات و تکالیف قراردادی مستمر و موضوع قرارداد باید در طول مدت معین انجام یا اجرا شود، زیرا ماهیت بسیاری از خدمات در چارچوب قراردادهای مستمر و دارای طول مدت معین تعریف شده است. البته باید توجه داشت که ماهیت قرارداد خدمات (الکترونیکی و غیرالکترونیکی) را نیز باید مورد توجه قرار دهیم که همانگونه نظریات برخی اساتید بیان گردید، برخی آن را در چارچوب ماده ۱۰ قانون مدنی و برخی عقود اجاره و برخی دیگر برتری نوع خدمات در شناسایی نوع عقد بر شمرده اند و برای قراردادهای خدمات الکترونیکی، ماهیت آن جزئی از قراردادهای الکترونیکی مصرح در قانون تجارت الکترونیک ۱۳۸۲ دانسته شده است ولی بعد دیگر ماهیت قراردادهای خدمات به خصوص قراردادهای تجاری خدمات الکترونیکی مستمر بودن آنها می باشد و این بدین معنی است که اگر توافق طرفین در تشکیل قرارداد و اجرای آن به صورت آنی باشد ولی ذات قراردادهای خدمات به خصوص خدمات الکترونیک به صورت مستمر است و تعهدات متعهد در برابر متعهدله در یک بازه زمانی مشخص و یا تا زمانی است که متعهدله یا مصرف کنندگان از آن خدمات بهره برداری و استفاده می نمایند. به همین دلایل در قراردادهای خدمات به خصوص قراردادهای تجاری خدمات الکترونیکی، شناسایی مستمر بودن و آنی بودن عقود و قراردادها از حیث اجرای تعهدات قراردادی و قانونی اهمیت فراوانی در موضوع پژوهش و نیز شناسایی اجرای پیش از موعد قراردادی و... دارند.

۲/۱/۲. بررسی قانون مدنی

یکی از چالش های مهم در پذیرش وضعیت حقوقی اجرای پیش از موعد قراردادی را باید سکوت قانون گذار و نبود مقررات (مواد) قانونی در رابطه با اجرای پیش از موعد قراردادی و نیز وجود برخی مواد قانون مدنی می باشند. در نظام حقوقی ایران با توجه به مفهوم و چارچوب حقوقی ماده ۲۱۹ قانون مدنی، آنچه بدیهی است اجرای تعهد در زمان موعد که طبق ماده ۲۱۹ قانون مدنی متعهد مکلف است در زمان مشخص و تعیین شده که طرفین در آن به توافق رسیده اند، تعهد خود را اجرا کند. در بررسی اجرای پیش از موعد قراردادی در کنار توجه به اصل جاری (اصل لزوم) در ماده ۲۱۹ قانون مدنی، برخی حقوقدانان به تحلیل برخی مواد قانون مدنی در رابطه با قابل پذیرش و قابل اجرا بودن، وضعیت حقوقی اجرای پیش از موعد قراردادی نموده اند به عنوان مثال برخی به مواد ۳۹۴ و ماده ۲۷۷

اشاره داشته‌اند. ماده ۳۹۴ قانون مدنی مقرر می‌دارد: «مشتري باید ثمن را در موعد و در محل و بر طبق شرایطی که در عقد بیع مقرر شده است تادیه نماید». این ماده متعهد را به اجرای تعهد در زمانی که متعاملین با توافق در قرارداد تعیین کرده‌اند، الزام می‌کند (جوان سرند، ۱۳۹۹ ص ۱۲۳-۱۲۴). چالش اصلی این است که در اجرای پیش از موعد صرف نظر تکلیف مقرر در این ماده برای مشتری، اجرای تعهد پیش از موعد مقرر انجام شده است و عین تعهد انجام شده ولی زمان (زودهنگام) یک وضعیت غیرقابل پیش بینی را برای طرف مقابل قراردادی ایجاد نموده است. بنابراین نمی‌توانیم از این ماده برای حل وضعیت اجرای پیش از موعد قراردادی استفاده نماییم.

ماده بعدی در قانون مدنی را باید ۲۷۷ قانون مدنی برشمرد که این ماده نیز چنین بیان می‌دارد: «متعهد نمی‌تواند متعهدله را مجبور به قبول قسمتی از تعهد نماید ولی حاکم می‌تواند نظر به وضعیت مدیون، مهلت عادلانه یا قرار اقساط دهد». استدلال این حقوقدانان این است که در برخی موارد متعهد به دلیل شرایطی که در زمان ایفاء دارد متعهدله را مجبور به قبول قسمتی از تعهد می‌کند یا به عبارت دیگر متعهد توانایی اجرای قسمتی از تعهد را دارد و قسمت دیگر را به زمان دیگری موکول می‌کند که در این صورت متعهدله می‌تواند این اجرا را قبول نکند، اما در مقابل متعهد نیز می‌تواند با ارائه درخواست به دادگاه خواستار اجرای جزئی بوده و حاکم نیز با توجه به شرایط وی، قرار اقساط صادر کند. اصل بر اجرای کلی تعهد می‌باشد و متعهد مکلف است تعهدات خود را به یکباره ایفاء کند مگر در شرایطی که توانایی ایفاء نداشته باشد که در این صورت با توجه به شرایط متعهد، تعهد می‌تواند با قرار دادگاه به صورت جزئی نیز اجرا شود (جوان سرند، ۱۳۹۹ ص ۱۲۳-۱۲۴). در اجرای بخشی از تعهد در زمان سررسید قرارداد است و نه اجرای پیش از موعد زمان تعیین شده، به همین دلیل در رابطه با اجرای قرارداد باید زمان اجرا و در صورت عدم تعیین زمان، قانون حاکم بر قرارداد مورد توجه قرار گیرد (همان ص ۱۲۴).

از سویی برخی حقوقدانان به ماده ۳۴۴ قانون مدنی نیز اشاره نموده‌اند که چنین بیان می‌دارد: «اگر در عقد بیع، شرطی ذکر نشده یا برای تسلیم مبیع یا تادیه قیمت موعدی معین نگشته باشد بیع قطعی و ثمن حال محسوب است مگر این که بر حسب عرف و عادت محل یا عرف و عادت تجارت در معاملات تجاری وجود شرطی یا موعدی معهود باشد، اگرچه در قرارداد بیع ذکر نشده باشد». برخی اساتید بر این نظر هستند که اگر در قرارداد بر ایفاء تعهدات قراردادی زمان خاصی توسط متعاملین تعیین نشده باشد، ابتدا زمان ایفاء تعهدات از حکم عرفی تبعیت می‌کند. زیرا با استناد به ماده ۲۲۴ قانون مدنی که چنین بیان می‌دارد: «الفاظ عقود محمول است بر معانی عرفیه» که عرف و عادت اراده ضمنی طرفین را تشکیل می‌دهند. بنابراین باید در زمان مقرر عرفی، تعهدات ایفاء شوند. بعد از حکم عرفی، اگر به کمک قراین و شواهد و حکم عرف نتوان زمان مشخصی برای ایفاء تعهد معین کرد، در این صورت تعهد حال محسوب می‌شود یعنی فوراً و به تعبیر روشن‌تر در کوتاه‌ترین مدت ممکن، بعد از انعقاد قرارداد اجرا شود و این قاعده مزبور از مواد مختلف قانون مدنی به ویژه ماده ۳۴۴ قانون مدنی و بند ۳ ماده ۴۹۰ قانون مدنی، که بند ۳ ماده ۴۹۰ قانون مدنی چنین بیان می‌دارد: «مال‌الاجاره را در مواعیدی که بین طرفین مقرر است تادیه کند و در صورت عدم تعیین موعد نقداً باید پردازد». قابل استنباط می‌باشد (صفایی، ۱۳۹۶ ص ۲۶۲-۲۶۳).

ماده ۳۴۴ در موضوع بیع تقابل مبیع و ثمن و در نهایت دیدگاه عرف به تسلیم مبیع در برابر ثمن می‌باشد ولی

مسأله مهم این است که ماهیت قراردادهای تجاری خدمات با قراردادهای مورد نظر در ماده ۳۴۴ قانون مدنی تفاوت ماهیتی و بنیادین دارد به نحوی که تسلیم مبیع در برابر ثمن به معنای پایان تعهدات بایع و مشتری در برابر یکدیگر است ولی در قرارداد خدمات انعقاد و اجرای عین تعهد، در برگزیده یکسری تعهدات و تکالیف قراردادی برای متعهد و نیز پیش بینی و تمهیدات آثار این قراردادها در چارچوب خدمات پیش از فروش، تعهد به آموزش، تعهد به، روزرسانی، تعهدات امنیتی، مالی، پشتیبانی، مشاوره، هشدار و... می‌باشد.

نکته این است که اجرای پیش از موعد قراردادی، هر چند یک وضعیت حقوقی غیرقابل پیش بینی می‌باشد که مشکلات و چالش‌های را برای قرارداد و متعهدله ایجاد می‌کند ولی تعذر قراردادی شناخته نمی‌شود. ماهیت تعذر قراردادی با اجرای پیش از موعد قراردادی متفاوت می‌باشند و اجرای پیش از موعد نوعی عذر یا تعذر قراردادی نیست، زیرا برخلاف ماهیت تعذر که امکان اجرا نیست، متعهد تعهدات خویش را زودهنگام به اجرا در آورده است. البته باید توجه داشت که اگر متعهدله اجرای تعهد پیش از موعد را در نظام حقوقی ایران به دلیل عدم رضایت نپذیرد و متعهد در زمان سررسید قراردادی نتواند قرارداد را به علت تعذر قراردادی پیش آمده، اجرا نماید، می‌توانیم قائل به پذیرش وضعیت تعذر قراردادی و قائل به پذیرش آثار آن، از جمله «انحلال قهری»، «انحلال ارادی» و «تعلیق» شویم.

۲.۲. اصول حقوق تعهدات

۲.۲.۱. اصل آزادی اراده

این اصل به طرفین اجازه می‌دهد شرایط قرارداد را به دلخواه تعیین کنند، مشروط بر آنکه مخالف قانون نباشد. در اجرای پیش از موعد قراردادهای، اراده وضعیت حقوقی منحصر به فردی دارد. زیرا این اراده طرفین است که توافق یا قرارداد را ایجاد نموده‌است، اراده طرفین، قانون حاکم بر قرارداد را تعیین می‌کند، اراده متعهد سبب اجرای پیش از موعد قراردادی شده‌است و اراده متعهدله در پذیرش یا عدم پذیرش اجرای پیش از موعد قراردادی مؤثر است، اراده قانون حاکم بر قراردادهای بر اراده متعهد و متعهدله تأثیرگذار است. اراده در لغت به معنای خواستن، دوست داشتن، میل و قصد است (عمید، ۱۳۹۲). در حقوق فرانسه اراده امری بسیط است (کاتوزیان، ۱۳۸۵ ص ۲۱۸). بسیط در اینجا به معنا گسترده می‌باشد. برخی اساتید در بیان اراده چنین بیان می‌دارند: «اراده را حرکت نفس به طرف کاری معین پس از تصور و تصدیق منفعت می‌دانند» (جعفری‌نگرودی، ۱۳۸۷ ص ۲۴) و نیز اراده اخطار قلبی است که قهراً بعد از حضور و تصدیق دقیق حاصل می‌شود و مقرون به عمل عضوی از اعضاء بدن است، اخطار مزبور تا وقتی که منتها به عمل خارجی شده، آن را اراده داخلی نامند و وقتی که منتهی به عمل خارجی شود آن را اراده خارجی گویند (همان ص ۱۳۸۷). همچنین ایشان دارای این نظر هستند: «برای احترام به اراده فرد باید روابط افراد جامعه براساس آزادی اراده باشد، بنابراین نباید تکلیفی بر انسان تحمیل نمود مگر این که خود او آن تکلیف را بخواهد و چنین تکلیفی با قانون طبیعت وفق می‌دهد، پس اساس حق و تکلیف مطلقاً اراده افراد است. بنابراین قانون در خدمت اراده افراد است و وظیفه آن دفع تصادم اراده‌هاست. در فقه اسلامی نیز اراده اشخاص در ایجاد تعهدات از موقعیت مهم و اساسی برخوردار است» (همان ص ۱۸).

از نظر برخی دیگر از حقوقدانان اصل حاکمیت اراده و به علاوه عمومات و اطلاعات نظریه شروط اقتضاء می‌کند که چنین توافقی مادامی که مخالفت با قواعد آمره قانونی و شرعی نداشته باشد، لازم‌الوفاء است (محقق داماد، ۱۳۸۸ ص

۵۲۸). برخی از نویسندگان در این باره بر این نظر هستند: «همان اراده‌هایی که می‌توانند با توافق یکدیگر قراردادهایی در حد قانون برای روابط فی‌مابین وضع نمایند، می‌توانند چنین قوانینی را تعدیل نمایند. اصل حاکمیت اراده چنین حقی به آنان می‌دهد» (بیگدلی، ۱۳۷۷ ص ۱۹۸). البته در اینجا برخی از حقوقدانان معتقدند که در چنین حالتی متعاقدين با بهره‌گیری از اصل حاکمیت اراده، قرارداد سابق را اقاله نموده و به جای آن قرارداد دیگری منعقد کرده‌اند و قرارداد تعدیل شده، قرارداد جدیدی است (کاتوزیان، ۱۳۷۶ ص ۷۴). در مقابل برخی بر این نظر هستند که این کلام را نمی‌توان بطور مطلق قبول کرد، بلکه باید گفت که تعدیل اگر موضوع قرارداد را تغییر بدهد در این صورت این قرارداد نیز با بهره‌گیری از اصل حاکمیت اراده می‌باشد و نوعی قرارداد جدید محسوب می‌شود ولی اگر موضوع قرارداد ثابت بماند، در این صورت ظاهراً چنین توافقی، اصلاح همان قرارداد سابق است (شکاری و میلانی، ۱۴۰۱ ص ۱۴). البته برخی دیگر بر این نظر هستند که حاکمیت اراده به این نظریه بسیط فلسفی متکی است که انسان ذاتاً آزاد است اما از زندگی در اجتماع نیز گریزی نیست؛ لذا هیچ چیز نمی‌تواند انسان را مجبور به انعقاد قرارداد و متعهد شدن نماید، مگر اراده و آزادی خود او که مصالح اجتماعی خویش را تشخیص می‌دهد (بیگدلی، ۱۳۹۴ ص ۱۳۱).

۲/۲/۲. اصل حسن نیت

اجرای تعهدات پیش از موعد نباید به نحوی باشد که منجر به سوءاستفاده از حق یا تضییع حقوق طرف مقابل شود. اصل حسن نیت و معامله منصفانه، در اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی، مورد توجه خاص قرار گرفته و رعایت آن در مراحل مختلفی از جمله مذاکرات مقدماتی، اجرای قرارداد، تفسیر قرارداد و حتی به هنگام نقض قرارداد لازم تلقی شده است. یکی از موارد رعایت حسن نیت، ناظر به رد اجرای پیش از موعد عقد است و به این معنی است که متعهدله بایستی منفعت مشروعی در این خصوص داشته باشد و بدون دلیل اجرای پیش از موعد را رد نکند. اصل حسن نیت به عنوان یک اصول تغییرناپذیر در ماده ۱-۷ اصول قراردادهای بین‌المللی پذیرفته شده است. در شرح رسمی ذیل ماده ۱-۷ اصول مزبور که به حسن نیت اختصاص یافته است، ماده ۵-۱-۶ نیز به عنوان موردی که رعایت حسن نیت در آن الزامی است، در نظر گرفته شده است (Zaccaria, 2004).

لازم به ذکر است، اگر طرف قرارداد اجرای پیش از موعد را قبول کند، طبق بند ۲ ماده ۵-۱-۶ اصول مزبور، تأثیری بر زمان اجرای تعهدات او نخواهد داشت، این حکم شامل موردی است که موعد اجرای تعهد متعهدله زمان مشخصی است که با اجرای تعهد طرف دیگر که پیش از موعد صورت می‌گیرد، ارتباطی ندارد.

اما هرگاه زمان اجرای تعهدات طرفین به یکدیگر مرتبط باشد، مانند آنکه مقرر شود به محض تحویل کالا، ثمن پرداخت خواهد شد، متعهدله می‌تواند اجرای پیش از موعد را به دلیل عدم آمادگی خود در پرداخت ثمن رد کند. بدیهی است متعهدله می‌تواند با قبول اجرای پیش از موعد، این حق را برای خود محفوظ تلقی کند که ثمن را در همان موعد مقرر در عقد بپردازد. هرگاه در اجرای به موقع قرارداد، متعهدله نفع مشروعی نداشته باشد، نمی‌تواند اجرای پیش از موعد را رد کند اینگونه مواقع، متعهدی که اجرای پیش از موعد را پیشنهاد می‌کند، باید ثابت کند که طرف مقابل نفع مشروعی ندارد (شعاریان ستاری، قربانزاده، ۱۳۹۳ ص ۷۱).

۳- چالش‌ها

۳/۱. فقدان تصریح قانونی: قانون تجارت الکترونیکی ایران، هیچ تصریحی درباره شرایط اجرای پیش از موعد ندارد که این مسئله می‌تواند به تفسیرهای متناقض منجر شود. همچنین عدم پذیرش اجرای پیش از موعد قراردادهای در مقررات قانونی و نظام حقوقی ایران به دلیل وضعیت جدید این نوع اجرای قرارداد و مغایرت آن با دیدگاه بسیاری از فقها و نیز عدم مطابقت با اصل لزوم و اجرای قراردادهای؛

۳/۲. ابهامات و خلاءهای قانونی: ابهامات و خلاءهای قانونی پیرامون ماهیت و نوع قراردادهای خدمات الکترونیک به عنوان یک قرارداد مستقل یا معین در تجارت الکترونیک ایران؛

۳/۳. قدیمی بودن مقررات قانونی: قدیمی بودن مقررات قانونی ایران و عدم پیوستن ایران به بسیاری از معاهدات و کنوانسیون‌های تجارت بین الملل و نیز عدم عضویت در سازمان تجارت جهانی؛

۳/۴. تعریف مبهم حقوقی تعهدات: در قراردادهای الکترونیک، به دلیل فقدان عناصر فیزیکی، ممکن است تعریف دقیق تعهدات و اجرای آن‌ها دشوار باشد.

۳/۵. مشکلات اجرایی: تعیین خسارت ناشی از اجرای پیش از موعد و تضمین حقوق طرفین، از جمله مسائلی است که به دلیل کمبود رویه قضایی شفاف، با چالش همراه است.

۴- ارائه راهکارها: برای مواجهه با چالش‌های ناشی از اجرای پیش از موعد در قراردادهای خدمات الکترونیک، راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود.

۴/۱. اصلاح و تکمیل قوانین موجود: قانون تجارت الکترونیکی ایران نیازمند بازنگری و تکمیل در خصوص تعهدات قراردادی است. در این راستا: ۵/۱/۱. تصریح قانونی: افزودن موادی که شرایط و آثار اجرای پیش از موعد را تبیین کند، ضروری است.

۴/۱/۲. تعیین ضمانت اجرا: باید مشخص شود که در صورت بروز خسارت ناشی از اجرای پیش از موعد، چه راهکارهایی برای جبران پیش‌بینی شده است.

۴/۲. توسعه رویه‌های قضایی مرتبط: قضات باید در برخورد با این موضوع، از اصول عمومی حقوق قراردادهای و تفسیر موسع قوانین بهره‌گیرند. برای این منظور:

الف- آموزش تخصصی قضات: برگزاری دوره‌های آموزشی در حوزه تجارت الکترونیک می‌تواند به ایجاد رویه‌ای منسجم کمک کند.

ب- استفاده از کارشناسان فناوری اطلاعات: بهره‌گیری از نظر کارشناسان در پرونده‌های مرتبط می‌تواند درک بهتری از شرایط قراردادی ارائه دهد.

۵- نتیجه‌گیری

اجرای پیش از موعد قراردادهای تجاری خدمات الکترونیکی، وضعیت یا موقعیت قراردادی منحصر به فرد و چالشی می‌باشد که می‌تواند بر اجرا یا انجام تعهدات قراردادی و توافق انجام گرفته بین طرفین قرارداد، مؤثر باشد. ویژگی‌ها و چالش‌های مختلف و متعدد موضوع سبب شده‌است تا از منظر حقوق داخلی ایران با تأکید و توجه بر قراردادهای خدمات الکترونیک به عنوان موضوع مقاله انتخاب گردد. دلیل اصلی انتخاب این موضوع سکوت قانون‌گذار

داخلی ایران و قرار دادن متعهدله در وضعیت ویژه‌ای که نه می‌توان اصل حاکمیت اراده را به صورت اراده ابرازی متعهدله پذیرفت و نه می‌توان آن را در تئوری‌های دیگر قراردادی مانند تعدیل، تعذر، فسخ و ابطال تحلیل نمود. چرایی یا ضرورت بررسی حقوقی اجرای پیش از موعد قراردادهای تجاری خدمات الکترونیکی در حقوق ایران به این دلیل است که بازارهای تجاری و نیز خدماتی امروزه با ایجاد و توسعه دانش فناوری‌های اینترنتی، رایانه‌ای، سخت‌افزار و نرم‌افزاری، وبگاه، درگاه‌ها، شرکت‌های تولیدی و تأمین‌کننده جدید و... سبب شده است تا بازار تجارت الکترونیکی بسیار گسترده و مصرف‌کنندگان آن با افزایش چشمگیری روبرو شوند و مبادلات و معاملات مالی نیز بسیار گسترش یابند و بنابراین این مسائل بر انعقاد قراردادهای تجاری (قرارداد الکترونیکی) بسیار تأثیر گذاشته و با رشد بسیار چشم‌گیری از این نوع قراردادها روبرو باشیم.

با نگاهی به اصول و مبانی قراردادی، اصل اولیه که باید مورد توجه قرار گیرد این است که قرارداد بین متعهد و متعهدله یک قرارداد در جهت اجرای یک خدمات الکترونیکی مورد توافق طرفین اعم از نرم‌افزار و یا سخت‌افزار (دارای نرم‌افزار) می‌باشد. برخلاف تصور اولیه که بنظر می‌رسد خدمات الکترونیکی و اجرای آن صرفاً در فضای مجازی می‌باشد، توسعه قراردادهای مختلف خدمات الکترونیکی سبب شده است تا بسیاری از شرکت‌ها، تأمین‌کنندگان و یا عرضه‌کنندگان خدمات الکترونیکی به دو گروه اصلی تقسیم شوند. گروه اول صرفاً اقدام به تولید، عرضه یا تأمین خدمات الکترونیکی در بستر و فضای مجازی یا اینترنتی می‌نمایند و قرارداد این گروه را به عنوان انحصاری و محدود قرارداد الکترونیکی مورد شناسایی قرار داده‌اند. گروه دوم قراردادهای که قرارداد آنها مشابه نوع اول است ولی محدود به فضای مجازی نیست و بخشی از تعهدات و تکالیف آنها در محدوده قلمرو قراردادهای سنتی تجاری و نیز شمول تفاسیر ارائه شده از کالای سنتی یا به بیان دیگر در بر دارنده ملزومات و تجهیزات سخت‌افزاری نیز می‌باشد. دلیل این اشاره این است که در بسیاری از خدمات الکترونیکی در برگیرنده توافق و تعهدات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری می‌باشد و بر همین اساس در برخی قراردادهای تجاری که آن را مشمول قرارداد تجارت الکترونیک و نیز قرارداد تجاری می‌دانیم، متعهد در برابر متعهدله ملزم به ایفاء تعهدات قراردادی خود، در زمان، یا مکان تعیین شده و یا دوره زمانی تعیین شده می‌باشد.

از سویی باید در نظر داشت که ماهیت قراردادهای خدماتی و نیز تعهدات و تکالیف قراردادهای خدماتی با قراردادهای مانند بیع (و یا بیع کالا) متفاوت می‌باشد ولی تعهدات و الزامات قانونی و نیز رعایت حقوق متعهدله یا مصرف‌کننده در هر دو مشترک می‌باشد و نباید قواعد یا چارچوبی مغایر با قانون و یا برخلاف اصل تعهدات و تکالیف قراردادی و نیز قانونی در دوره زمانی اجرایی خدمات متصور شویم.

با توجه به مطالب بیان شده، اجرای پیش از موعد قرارداد تجاری خدمات الکترونیکی از حیث ماهیت تأثیری بر روی تغییر تعهدات متعهدله ندارد و در عمل، اراده وی نقش تأثیرگذاری بر پذیرش تعهدات قراردادی دارد و به تبع در صورت پذیرش زود هنگام قرارداد توسط متعهدله، تعهدات وی نیز با دو حالت روبرو می‌گردد یا در چارچوب توافق جدید (تعدیل قراردادی) زمان اجرای تعهدات وی همزمان یا متناسب با پذیرش اجرای پیش از موعد قراردادی تغییر می‌کند و یا اینکه بدون تغییر زمان، متعهدله با اطلاع و توافق با متعهد، تعهدات خود را در سررسید قرارداد اصلی

انجام می‌دهد.

در نظام حقوقی ایران، قانون‌گذار در ارتباط با اجرای پیش از موعد قراردادی ساکت است و صرفاً تاخیر و نقض قراردادی مورد پذیرش قرار گرفته است. سکوت قانون‌گذار در عمل سبب شده است تا وضعیت حقوقی برای اجرای پیش از موعد قراردادی پیش‌بینی نشود و با بررسی‌های انجام شده می‌توان بیان داشت که اجرای پیش از موعد قراردادی در نظام حقوقی ایران مورد پذیرش قرار نگرفته و حتی رویه قضایی در این رابطه وجود ندارد. از بعد دکترین حقوقی نیز نظریات محققان داخلی نیز برداشت ناقص و محدود و بیشتر تطبیقی از ضوابط و قواعد اجرای منابع و نظام‌های خارجی و نیز اسناد تجاری بین‌المللی می‌باشد و صرفاً در مباحثی مانند تعدیل قراردادی و نیز اصل حاکمیت اراده در قراردادهای خصوصی و نه دولتی، می‌توان پذیرش اجرای پیش از موعد قراردادی را قابل تصور دانست و البته مانند اسناد تجاری بین‌المللی این پذیرش از سوی متعهدله مشروط به آن است که در ابتدا قرارداد مطابق توافق طرفین و نیز مطابق قوانین داخلی مانند قانون تجارت الکترونیک ۱۳۸۲ و قانون حمایت از مصرف‌کنندگان و سایر آیین‌نامه‌ها و بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های مرتبط با انواع خدمات الکترونیکی به صورت کامل اجرا شده باشد و نقص یا تخلفی از سوی متعهد صورت نگرفته باشد و سپس اجرای پیش از موعد قراردادی همراه با حسن نیت باشد که البته اثبات حسن نیت در نظام حقوقی ایران بسیار دشوار می‌باشد و شرط سوم اینکه، پذیرش اجرای پیش از موعد برای متعهدله هزینه یا خسارتی به همراه نداشته باشد.

بنابراین در مواردی که اجرای پیش از موعد قراردادهای خدمات الکترونیکی، هرچند در ظاهر به نفع متعهدله باشد، اما وی از قبول قرارداد امتناع نماید. باید به قانون حاکم رجوع نمود. اجرای پیش از موعد قراردادی اگر از منظر قرارداد اصلی بین متعهد و متعهدله، برای متعهدله منفعت داشته باشد، صرف وجود این منفعت اولیه و ظاهری کافی نیست و باید تمامی جوانب و هزینه‌ها، خسارت‌ها، قرار دادن متعهدله در وضعیت دشوار و غیرقابل پیش‌بینی، تمهیدات و تصمیمات شرکتی، وضعیت بازار، امکان افشای اطلاعات و اسرار تجاری، پایین آمدن کیفیت خدمات و سایر موارد و موضوعات مرتبط با حقوق متعهدله را نیز باید مورد توجه قرار دهیم.

این نوع قراردادهای همانند هر نوع قرارداد تجاری ممکن است با وضعیت پیش‌بینی نشده اجرای پیش از موعد قراردادی روبرو گردد. این موضوع تأثیری بر ماهیت تعهدات و تکالیف قراردادی و نیز قانونی طرفین قرارداد ندارد و بنابراین متعهد در اجرای پیش از موعد قرارداد باید تمامی تعهدات و تکالیف قانونی و قراردادی خود را عیناً و کاملاً انجام داده باشد و صرفاً در رابطه با زمان قراردادی یا همان سررسید یا مهلت قراردادی، تعهدات خود را زودتر به سرانجام رسانده یا عمل کرده باشد و این اجرا یا عمل به تعهدات را به اطلاع متعهدله برساند. در نظام حقوقی ایران سکوت قانون‌گذار دو حالت را قابل تصور می‌نماید یا قرارداد خدمات الکترونیکی خصوصی است، که اصل حاکمیت اراده با رعایت قوانین امری و نظم عمومی و... مورد پذیرش قرار می‌گیرد و یا اینکه قرارداد خدمات الکترونیکی دولتی (دولت و بخش خصوصی یا اشخاص حقیقی و حقوقی خصوصی خارجی و داخلی) می‌باشد که در اینجا اصل بر اجرای قانون و تشریفات قانونی است و اراده متعهدله باید در جهت رعایت مصالح عمومی و اصل رعایت تشریفات اداری و دولتی باشد.

منابع و مأخذ:

منابع فارسی:

کتابها

- بیات، فرهاد. (۱۳۹۵). شرح جامع قانون مدنی، تهران: انتشارات ارشد.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر. (۱۳۸۸). ترمینولوژی حقوق، تهران: گنج دانش.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر. (۱۳۸۷). تأثیر اراده در حقوق مدنی، تهران: گنج دانش.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر. (۱۳۸۸). حقوق تعهدات، تهران: گنج دانش.
- شهیدی، مهدی. (۱۳۸۵). تشکیل قراردادها و تعهدات، تهران: مجد.
- صفایی، حسین. (۱۳۹۶). دوره مقدماتی حقوق مدنی، ج ۲، تهران: میزان.
- عمید، حسن. (۱۳۹۲). فرهنگ عمید، تهران: انتشارات اشجع.
- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۶). قواعد عمومی قراردادها، ج ۴، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۵). قواعد عمومی قراردادها، ج ۱، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۹). نظریه عمومی تعهدات، تهران: میزان.
- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۴). حقوق مدنی، درس‌هایی از عقود معین، ج ۱، تهران: گنج دانش.
- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۶). قواعد عمومی قراردادها، ج ۲، تهران: میزان.
- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۹). نظریه عمومی تعهدات، تهران: میزان.
- محقق داماد، سیدمصطفی. (۱۳۸۸). نظریه عمومی شروط و التزامات در حقوق اسلامی، تهران: مرکز نشر علوم اسلامی.

مقاله‌ها

- آقاعباسی، رضا؛ نقیب شهربابکی، آسیه. (۱۳۹۶). مطالعه تطبیقی اجرای اجباری عین تعهدات قراردادی در حقوق ایران و انگلیس، مجله مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه، ۳.
- اسکینی، ربیعا؛ مهربخش، مهرداد. (۱۳۹۴). کسب و کارهای اینترنتی در آیین حقوق، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، ۴۵، (۳).
- بیگدلی، عطاء الله. (۱۳۹۴). حاکمیت اراده در فقه امامیه، نظام رومی ژرمنی و حقوق ایران؛ درآمدی مبنایی فلسفی، پژوهشنامه حقوق اسلامی، ۱۶، (۱۴).
- جوان سرند، مرتضی. (۱۳۹۹). زمان و مکان ایفاء تعهدات قراردادی، نشریه پژوهش ملل، (۶۱).
- حسنی پور فلاح، ملیحه. (۱۳۹۶). اصول حاکم بر ضمانت اجرا، دوفصلنامه کانون وکلای دادگستری گیلان (راه وکالت)، سال نهم، (۱۷).
- خورسندیان، محمدعلی. (۱۳۸۳). تمایز مقاطعه کاری و بیع، مجله مدرس علوم انسانی، (۳۲).
- خورسندیان، محمدعلی؛ امیری، میلاد. (۱۳۹۷). مطالعه تطبیقی تعهدات طرفین قراردادهای خدمات در حقوق ایران و اروپا، مطالعات حقوق تطبیقی، ۹، (۱).
- سلطانی نژاد، هدایت‌الله. (۱۳۹۶). ایفاء عین تعهد قراردادی و موانع آن در فقه و نظام‌های مختلف حقوقی، فصلنامه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، سال چهارم، (۲).

- سیفی، بابک؛ دیگران. (۱۴۰۰). مطالعه تطبیقی استنکاف از ایفای تعهدات در قرارداد تجاری بین‌المللی حقوق ایران و انگلیس، فقه و حقوق نوین، ۲(۶).
- شعاریان ستاری، ابراهیم؛ قربان‌زاده، محمد. (۱۳۹۳). مبانی حقوقی و فقهی اجرای پیش از موعد قرارداد با مطالعه تطبیقی در اسناد بین‌المللی، دانش حقوق مدنی، سال دوم، (۱).
- شکاری، روشنعلی؛ میلانی، سیدمصطفی. (۱۴۰۱). امکان سنجی استناد به تئوری تعدیل در حقوق ایران و به عنوان راهکاری در تعذر قراردادی، تمدن حقوقی، ۵ (۱۲).
- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۴). تفسیر قراردادها، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۷۰.
- کریمی گلنار، بهمن؛ دیگران. (۱۴۰۱). مفهوم و شرایط اجرای جایگزین تعهدات قراردادی در ایران و اسناد نوین بین‌المللی، فصلنامه علمی اقتصاد و بانکداری اسلامی، (۳۸).
- مظفری، خدیجه. (۱۳۹۴). تعهد تخییری، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، ۴۵(۱).
- نورانی مقدم، سیدیونس؛ دیگران. (۱۳۹۶). جمع ضمانت اجراهای اصلی تخلف از اجرای قرارداد در فقه امامیه، حقوق ایران و انگلستان، مجلس و راهبرد، ۲۴ (۹۲).

پایان‌نامه‌ها

- بیگدلی، سعید. (۱۳۷۷). تعدیل قرارداد از دیدگاه حقوق ایران و فرانسه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده معارف و حقوق دانشگاه امام صادق (ع).
- ساعدی، مهدی. (۱۳۹۷). آثار و ماهیت اجرای پیش از موعد تعهدات با مطالعه تطبیقی (فقه و حقوق ایران، اسناد بین‌المللی و اتحادیه اروپا)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشگاه خوارزمی.

منابع لاتین:

- Christine Zaccaria, Elana. (۲۰۰۴). The Dilemma of Good Faith in International Commercial Trade, Macquarie Journal of Business Law, Vol. ۱, No. ۱.
- Jaeger, P.T. (۲۰۰۵). Deliberative democracy and the conceptual foundations of electronic government, Government Information Quarterly, Vol. ۲۲, No. ۴.
- Layne, k. and Lee, J. (۲۰۰۱). Development fully functional: A four stage Model, Government information Quarterly, Vol. ۱۸, No. ۲.

Legal analysis of premature execution of electronic service contracts in Iranian law

abstract

In the execution of electronic service contracts, we encounter an exceptional situation, namely the premature execution of the contract. The aim of this article is to legally examine the premature execution of electronic service commercial contracts. The premature execution of commercial contracts, especially electronic service contracts, presents a special and unique case where the obligor executes the contract before the specified time, confronting the obligee with an unpredictable situation that may lead to damages or financial costs. In the Iranian legal system, the legislator is silent on the premature execution of contracts, but jurists and legal scholars have three viewpoints on the matter. The first viewpoint is the rejection of premature execution due to potential harm and the violation of the principle of time-bound contracts. The second viewpoint holds that the obligee is not obligated to accept premature execution. The third viewpoint states that if the premature execution of the contract benefits the obligee, it is obligatory for the obligee to accept it through a new agreement or unilateral acceptance. Among domestic legal scholars, there are also viewpoints such as the principle of non-acceptance, the principle of contractual impossibility, the principle of contract preservation, and the application of the principle of the sovereignty of will, each having different legal implications for the premature execution of contracts. The best solution to resolve disputes arising from the premature execution of private electronic service commercial contracts is to apply the principle of the sovereignty of will between the obligor and the obligee to preserve the contract. However, this solution is not applicable in governmental contracts due to the obligation to follow legal formalities and the existence of contractual guarantees.

Keywords: early execution, electronic service contracts, Iranian law, electronic commerce, contractual obligations.